

KINNITATUD Tartu Ülikooli loodusmuuseumi ja
botaanikaiaia nõukogu 15. juuni 2022. a otsusega
nr 1-3.8/LM/660 (jõustunud 15.06.2022)

Tartu Ülikooli loodusmuuseumi ja botaanikaiaia arengukava 2026

MISSIOON

Tartu Ülikooli loodusmuuseumi ja botaanikaiaia missioon on dokumenteerida Eesti ja kogu maailma loodust järelpõlvedele, edendada teadusuuringuid, õpetada inimesi loodust tundma ning seeläbi aidata kaasa elurikkuse säilimisele.

VÄÄRTUSED

Teaduspõhisus on professionaalsuse kriteerium kõiges, mida teeme.

Avatus uutele ideedele. Oleme valmis pidevalt uuenema.

Koostöö. Teeme koostööd ülikooli siseselt, Eestis ja rahvusvaheliselt.

Inimkesksus ja individuaalne areng. Väärtustame oma töötajaid ja meie teenuste kasutajaid.

Vastutus ja keskkonnahoidlikkus. Teadvustame oma ühiskondlikku ja keskkonnaalast vastutust. Järgime ja edendame säästva arengu põhimõtteid.

VISIOON

Tartu Ülikooli loodusmuuseum ja botaanikaiaed on rahvusvaheliselt tunnustatud teadusasutus loodusteaduslike kogude, e-taristu ja harrastusteaduse valdkondades ning oluline loodus- ja keskkonnahariduse edendaja Eestis.

Meie tegevus aitab kaasa tegevusaladega seotud strateegiate täitmisele, sh Tartu Ülikooli arengukava A2025, arengustrateegia “Tartu 2030”, strateegia “Eesti 2035” arengueesmärgid, Euroopa roheline leppe tegevuskava, Euroopa elurikkuse strateegia 2030, Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon ja Nagoya protokoll, ÜRO säästva arengu eesmärgid.

TEGEVUSALAD

1. Kogud ja teadus

Ülesanne: Säilitades, täiendades ja korrastades teha teaduskogudes talletatud materjalid ning nendega seotud teenused kättesaadavaks vastavalt kõige uuematele teadmistele, väärtustades samal ajal ajakohaseid traditsioonilisi meetodeid ja probleemipüstitusi. Edendada taksonoomiat teaduse eesliinil.

Loodusteaduslikud kogud on olulised mõistmaks eluta ja eluslooduse toimimist. Kogudes talletatakse teadusuuringute alusmaterjale ning nende baasil luuakse uusi teadmisi. Meie kogud hõlmavad geoloogilisi, zooloogilisi, botaanilisi, mükoloogilisi, mikrobioloogilisi, DNA ja keskkonnaproovide kogusid. Arendame töösuunda elusa materjaliga – seente eluskultuuride (mikrobioloogilises) kogus rakendatakse edukalt meetodeid, mis tagavad isolaatide pikaajalise ja stabiilse säilimise. DNA ja

keskkonnaproovide kogud on esimene DNA hoiustamise teenust pakkuv keskus Eestis. Neile lisandub elustaimede kollektsioon botaanikaaias. Oleme Eesti vanim muuseum (1802) ja Baltimaade vanim botaanikaaed (1803) ning meie kogud on osa Eesti ja maailma kultuuripärandist.

Kogud on aktiivses teaduskasutuses. Kõige tihedamalt oleme seotud Tartu Ülikooli teadlastega, kuid aktiivne koostöö toimub nii teiste Eesti teadusasutustega kui ka rahvusvahelisel tasemel. Loodusteaduslikes kogudes jätkame taksonoomilist teadustööd eluslooduse taksonite kirjeldamisel ning taksonite nn DNA triipkoodistamisel. Töö kogudega on tihedalt seotud e-taristu arendamisega, mis avab kogud kogu maailmale ning võimaldab digitaalselt siduda uurimisandmed konkreetse kogudes talletatava eksemplariga. Botaanikaaias keskendub arendustöö kohalike kaitsealuste liikide ja ilutaimede uurimisele ja kasvatamisele.

Arendused:

1.1. Loome kõigile kogudele nõuetekohased säilitus- ja kasutustingimused, koondades kogud kahte keskusesse: botaanilised kogud (herbaarium) ja botaanikaaed Lai 40; geoloogilised, zooloogilised, mükoloogilised, mikrobioloogilised, DNA ja keskkonnaproovide kogud Vanemuise 46. Uutes ruumitingimustes tuuakse kokku seni killustatult paiknenud kogud (botaanilised, mükoloogilised) ning laiendatakse võimalusi DNA-põhisteks uuringuteks.

1.2. Kujuneme Eestis juhtivaks teadustaristuks: tagame loodusteaduslike materjalide pikaajalise säilitamise, sealhulgas pakume elurikkuse DNA hoiustamise teenust.

1.3. Arendame kultuurtaimede metsikute sugulasliikide uurimise ja kasvatamise uut tegevussuunda botaanikaaias.

2. E-taristu ja digiarhiivid

Ülesanne: Rajada koostöös teiste asutustega rahvuslik elurikkuse andmete e-taristu, mis on liitunud rahvusvahelise teadustaristuga.

Jätkame e-taristu arendamist, mille abil on võimalik kogude digiarhiivindus, elurikkuse, kliima- ja keskkonnamuutuste dokumenteerimine, uurimine, õpetamine ja populariseerimine. Oleme eestvedajate seas Eestis ning osaleme aktiivselt rahvusvahelistes võrgustikes, sh Euroopa taksonoomiataristu konsortsiumis CETAF, Globaalse elurikkuse informaatika taristus GBIF, Euroopa hajusate teaduskogude taristus DiSSCo, botaanikaaedade organisatsioonis *Botanical Gardens Conservation International*, Globaalse elurikkuse genomika võrgustikus GGBN, mitmetes Euroopas ja globaalselt olulise mõjuga teadusprojektides.

Arendused:

2.1. Rajame koostöös teiste Eesti asutustega (Eesti Maaülikool, Eesti Loodusmuuseum, Keskkonnaministeerium jt) rahvusliku elurikkuse andmete e-taristu. Selle tulemusel valmib andmehaldust, andmeanalüüsi ja FAIR andmete (akronüüm sõnadest *findable, accessible, interoperable, reusable*) publitseerimist võimaldav terviklik taristu. Partnerasutused arendavad loodava süsteemi eri osasid, TÜ loodusmuuseum ja botaanikaaed vastutab andmehalduse tarkvara PlutoF ja veebiteenuse Eesti Elurikkuse Atlas arendustöö eest.

2.2. Osaleme Euroopa hajusate teaduskogude digiteenuste taristu DiSSCo (*Distributed System of Scientific Collections*) ülesehitamisel ning esindame selles Eesti teaduskogude konsortsiumi.

2.3. Jätkame bioloogia andmehalduse globaalse veebiteenuse arendamist ning loome uue struktuuriga EOSC (*European Open Science Cloud*) PlutoF veebiteenused elurikkuse andmete haldamiseks teadlastele, harrastusteadlastele, asutustele ja organisatsioonidele.

3. Loodus- ja keskkonnaharidus, avalikkuse kaasamine

Ülesanne: Teaduse populariseerimise, haridus- ja kultuuritegevuse kaudu õpetada inimesi loodust märkama ja tundma ning motiveerida looduskeskkonda hoidma ja uurima.

Teaduse populariseerimisel aitame kaasa teadmussiirdele ühiskonnale olulistes teemades. Meie loodus- ja keskkonnaharidus katab loodusteaduste teemavaldkonnad laias spektris ning on suunatud kõigile kooliastmetele. Rakendame õuesõpet ja aktiivõppe meetodeid. Koostame õppevahendeid. Jätkame huvihariduse zooloogiaringi korraldamist. Edendame harrastusteadust.

Arendame külastuskeskkondi loodusmuuseumis ja botaanikaaias. Teeme kootööd Tartu linnaga turismi-, kultuuri- ja haridusvaldkondades. Meie tegevus edendab Tartut linlastele väärtusliku kodulinnana ning linna külalistele Eestis ja rahvusvaheliselt atraktiivse külastussihtkohana.

Meil on sihipärane kommunikatsiooni- ja turundustegevus, mis arvestab TÜ loodusmuuseumi ja botaanikaaias identiteeti, eesmärgi, siht- ja sidusrühmi. Loome mainet toetavaid meeneid.

Arendused:

3.1. Suurendame külastajate arvu. Täiendame õpi- ja külastuskeskkondi, sh loodusmuuseumi püsiekspositsiooni uusi teenuseid ja aktiiveksponaate, mis laiendavad sihtrühmi ja tõstavad korduvkülatuse (audiogiid, digiekspositsioon, lasteala). Elavdame haridus- ja näitustegevust botaanikaaias, luues mõlemale tegevussuunale praegu ühise kattuva ruumi asemel sobivad uuendatud tingimused. Algatame loodusmuuseumi lähialal paikneva Vanemuise pargi kujundamise linnalooduse õpikeskkonnaks.

3.2. Viime õppeprogrammide arenduses sisse kvaliteedijuhtimise. Laiendame haridustegevust veebikeskkonnas, sh veebiviktoriinid, näituste veebiväljundid.

3.3. Lõimime looduse, pärandi ja kultuuriloomingu kohalikku ja rahvusvahelist publikut köitval tasemel. Korraldame igal aastal Loodusfestivali ning koostöös Tartu linnaga viime kultuuripealinn Tartu 2024 põhiprogrammis läbi Ellujäämise Kunstide Linnaloodusfestivali „Loodus loob“.

3.4. Harrastusteaduses arendame *BioBlitzi* formaadis (kindlas paigas ja ajavahemikul tuvastatakse nii palju liike kui võimalik) toimuva üle-eestilise loodusvaatluste maratoni andmekorjes koostööd Keskkonnaametiga ja moderaatorite võrgustiku loomisel koostööd teadlastega. Toetame ja koordineerime erakogude pidajate tegevust ning nende integreerumist teabevõrgustikesse.

Panustame harrastusteaduse rahvusvahelise koostöö edendamisse, esindades Eestit Euroopa Harrastusteaduse Assotsiatsioonis (ECSA).

3.5. Loomes loodusmuuseumi ja botaanikaaias ühise veebilehe uuendatud visuaalse identiteediga koostöös TÜ turundus- ja kommunikatsiooniosakonnaga. Tugevdame turundustegevust kõigisse Eesti piirkondadesse ja laiendame lähiriikidesse.

3.6. Oleme eestvedajad keskkonnahoidliku (rohelise) muuseumi koostöövõrgustikus.

4. Organisatsiooni arendamine

Ülesanne: Edendada häid tavasid järgivat, ühistele eesmärkidele kaasavat, koostööle avatud ja keskkonnateadlikku organisatsiooni.

Arendused:

4.1. Süvendame loodusmuuseumi ja botaanikaaias sünergiat asutusesise koostööpotentsiaali rakendamisel.

4.2. Loomes töötajatele võimalusi oma potentsiaali kasutamiseks ja enesetäiendamiseks, sh rahvusvaheliste kogemuste omandamiseks ning nende rakendamiseks.

4.3. Koostame keskkonnahoidlikuks toimimiseks keskkonnapõhimõtted ja täidame neid.

Arengukava rakendamine

Arengukava täitmine vaadatakse üle vähemalt üks kord aastas.

Arengukava täitmiseks koostatakse igal aastal tööplan, mis arvestab prioriteete, muutuvaid tingimusi, sh rahastustingimusi.